

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма
інтегрованого курсу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі
**«Гуманітарна політика держави та добробут громадянина.
10-11 клас. Профільна середня освіта. Основний рівень»**
для закладів загальної середньої освіти

Автор – Михайло Альохін

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2026 № 484)

Вступна частина

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі «Гуманітарна політика держави та добробут громадянина. 10-11 клас. Профільна освіта. Основний рівень» (далі – МНП) створена з метою реалізації компетентнісного потенціалу, мети й завдань соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, визначених у Державному стандарті профільної середньої освіти (далі — Державний стандарт), та призначена для викладання інтегрованого курсу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі в 10-11 класах профільної середньої освіти як обов'язкового освітнього компонента, спільного для всіх профілів.

Програма реалізує **всі** обов'язкові результати навчання Державного стандарту профільної середньої освіти соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі. Основою для формулювання очікуваних результатів навчання в МНП є обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання) основного рівня, визначені в Державному стандарті профільної середньої освіти (Додаток 16 Державного стандарту).

Інтегрований курс соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі «Гуманітарна політика держави та добробут громадянина» для 10-11 класів закладів освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти (далі – Інтегрований курс), в умовах впровадження концепції «Нова українська школа» на третьому рівні повної загальної середньої освіти забезпечує наступність та змістовно продовжує реалізацію завдань галузі, які досягаються через реалізацію модельних навчальних програм навчальних предметів (інтегрованих курсів) (будь-яких авторських колективів) «Здоров'я, безпека, добробут», «Підприємництво і фінансова грамотність», «Етика», які розгорталися на рівні базової середньої освіти, та міжгалузевого інтегрованого курсу «Я досліджую світ», представленого в освітній програмі початкової освіти.

Інтегрований курс **має на меті** сформувати у здобувачів / здобувачок освіти внутрішню усвідомлену готовність та спроможність розбудувати добробут власний та родини, суспільства та держави, а також у релевантний спосіб захищати його у разі потреби. Інтегрований курс спрямований за своєю метою на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь учнівства, виконання вимог до обов'язкових результатів навчання у соціальній і здоров'язбережувальній освітній галузі з урахуванням ціннісних орієнтирів та наступності до попереднього(их) рівня(ів) / циклу(ів) навчання, відповідно до Державного стандарту.

Основними **завданнями** Інтегрованого курсу є:

поглибити у здобувачів / здобувачок профільної середньої освіти обізнаність щодо соціальних інститутів, соціальних відносин і процесів та самоусвідомленість і самозарадність під час участі у них;

розвинути у них особисту компетентність, суб'єктність та безпечність поведінки у внутрішньоособистісному та міжособистісному вимірах, а також під час економічної, політичної та громадської діяльності;

гармонізувати стратегії взаємодії та комунікації, учасником яких є здобувач / здобувачка освіти, мінімізувати у їхньому світогляді та поведінкових проявах патерни споживацтва, неекологічності (токсичності), девіантності та невинуватості ризикованості.

Інтегрований курс ґрунтується на таких принципах: людяності та інклюзивності; академічної доброчесності; створення безпечного, такого, що підтримує та взаємозбагачує, освітнього середовища; поваги до багатоманіття ідентичностей, цінностей та досвідів, поглядів та думок.

За своєю **структурою** Інтегрований курс розрахований на 2 роки навчання – 10 та 11 класи, протягом кожного із яких передбачено опрацювання трьох тем (модулів):

у 10 класі:

Вступу, покликаного визначити загальну траєкторію руху Інтегрованим курсом, а також здійснити життєву самоідентифікацію та занурення у соціальну проблематику держави та потреби громадянина;

Теми 1. «Демографія та соціальний захист населення», яка досліджує демографічну структуру суспільства, еволюцію сімейних відносин та сучасні соціальні феномени крізь призму державної політики та прав людини. Особлива увага приділяється механізмам соціального захисту вразливих груп населення та викликам, пов'язаним із глобальними соціальними ризиками, зокрема міграцією;

Теми 2. «Освіта та наука, охорона здоров'я та культура», яка розкриває освіту, науку та культуру як стратегічні інструменти формування людського капіталу та міжнародного авторитету держави. У межах модуля розглядається трансформація системи охорони здоров'я, цифровізація медицини та розвиток екосистеми ментального добробуту як фактору національної стійкості;

у 11 класі:

Теми 3. «Молодіжна та ветеранська політика», зміст якої сфокусовано на дослідженні потреб молоді, феноменів участі, лідерства, засад реалізації молодіжної політики, підтримки ветеранів та сучасних суспільних практиках збереження і вшанування пам'яті про російсько-українську війну у нашому суспільному просторі;

Теми 4. «Зайнятість та особисті фінанси, доходи та видатки держави», яка присвячена проблематиці зайнятості населення, зокрема і неповнолітніх осіб, механізмів соціального страхування та пенсійної системи як фундаменту соціальної безпеки громадян і держави. У межах модуля досліджується структура бюджетного процесу, роль прозорого урядування та антикорупційної інфраструктури у забезпеченні вільного ринку й легалізації економіки;

Теми 5. «Відповідальність за власне майбутнє», яка порушує суспільну дискусію щодо людських цінностей, моральних дилем, здорової комунікації, опірності зовнішньому тиску, а також створює умови для особистісного

зростання, самореалізації та опануванню методів усвідомленого планування індивідуального майбутнього розвитку і життєвих цілей людини.

Способи реалізації МНП та особливості організації освітнього процесу у межах Інтегрованого курсу. З метою оптимізації часу, спрямованого на організаційну діяльність вчителя та заходи клас-менеджменту, рекомендуємо організувати вивчення Інтегрованого курсу за блочною системою (із застосуванням здвоєних уроків). В умовах мінімального навчального навантаження для вивчення інтегрованого курсу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі (1 година на тиждень протягом 10 класу та 1 година на тиждень протягом 11 класу), передбаченого Типовими навчальними планами для 10-12 класів відповідних Типових освітніх програм, рекомендуємо організувати вивчення Інтегрованого курсу за блочною системою або протягом одного із навчальних семестрів щотижня, або шляхом чергування навчальних предметів (інтегрованих курсів) протягом усього навчального року.

Рекомендованими формами організації освітньої діяльності є тренінгові заняття, дослідницькі заняття (з аналізом різних видів медіатекстів), симуляційні (рольові) ігри, проекти, навчальні дебати політичного та ціннісного спрямувань, навчальні екскурсії та зустрічі із людьми у форматі «живої бібліотеки».

Під час опрацювання тем, пов'язаних із тематикою сексуальної освіти, доречним та бажаним є залучення, з дотриманням законодавчо визначених процедур, тренерів / викладачів із сексуальної освіти для підлітків, які пройшли відповідне навчання та сертифікацію.

Навчальні заняття, незалежно від обраної форми організації освітньої діяльності, рекомендовано розпочинати із «гачка» (контroversійного питання, неочевидної / приголомшливої статистики або історичного факту чи законодавчої / суспільної норми). Крім того, на початку навчального заняття рекомендовано провести невелике вхідне опитування щодо обізнаності / ставлення учнівства щодо проблематики, яка буде вивчатися протягом заняття. Проведення вхідної та вихідної діагностики на початку та наприкінці навчального заняття дозволить, по-перше, учню / учениці здійснити саморефлексію трансформації власного когнітивного, ціннісного, поведінкового зростання; по-друге, оцінити вчителю / вчительці ефективність обраних методів та інструментів навчання, доступності та цікавості освітнього контенту.

Основну частину навчального заняття пропонуємо присвятити роботі із дослідження відповідного феномена, соціального процесу або діяльності відповідного соціального інституту. Рекомендуємо використовувати різноманітні (бажано – актуальні для сьогодення та національного контексту) життєві ситуації, які впливають (навіть потенційно або опосередковано) на життя учня / учениці, його / її близьке оточення, суспільство та / або державу у цілому.

Завершувати навчальне заняття рекомендуємо рефлексією, яка може здійснюватися усно, письмово, через асоціації, творчі продукти тощо. Додатковою цінністю рефлексій на заняттях, які розглядають суспільно важливу

проблематику, є формування здатності логічно та критично мислити, а також усно та письмово висловлюватися, зокрема структуровано та лаконічно.

Під час навчальних занять варто чергувати фронтальні, групові (парні), індивідуальні форми роботи, слідкувати за тим, аби кожен учень / учениця відчували себе включеними в освітній процес.

Оптимальна реалізація цієї МНП включає використання:

мультимедійних презентацій, які дозволяють концентровано опрацювати теоретичні основи базових знань, якими має володіти учень / учениця під час вивчення цього Інтегрованого курсу;

навчального посібника для учнів / учениць, у якому запропоновано зміст практичних завдань, вправ для реалізації проєктів, інструменти візуалізації рекомендованих досліджень тощо;

навчального посібника для вчителя / вчительки, у якому надаються рекомендовані навчальні кейси, медіатексти для опрацювання, методичні рекомендації та додаткові ресурси (зокрема покликання на цифрові ресурси), а також рекомендовані інструменти для вчительського оцінювання, само- і взаємооцінювання.

Концепція Інтегрованого курсу не передбачає систематичних домашніх завдань: з огляду на вікові особливості здобувачів / здобувачок освіти та сенситивність окремих проблем, які порушуються в Інтегрованому курсі, радимо як домашнє завдання пропонувати фіналізацію і підготовку захистів проєктів, підготовку промов до дебатів, проходження тестів особистісного зростання. Вбачаємо, що цілком достатнім та виправданим є виконання одного домашнього завдання на тему.

Рекомендуємо учителям та учителькам, які викладатимуть Інтегрований курс за цією МНП, дотримуватися наступних порад:

створювати освітній простір навчального заняття на основі безпеки та багатоманіття цінностей, думок та позицій: не варто давати (допускати чи заохочувати в інших) негативної оцінки висловлюванням та/або пропозиціям, якщо вони є світоглядно протилежними до ваших або оточення (наприклад, щодо реалізації права на смерть; щодо соціальної політики держави; щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, зовнішньої експресії та життєвих виборів учня / учениці);

уникати лекційного методу викладання, натомість будувати навчальне заняття як виклик для свого учнівства через реальну життєву проблему або потребу, наприклад, «захистити свої права при спробі неофіційного працевлаштування або незаконному звільненні», «допомогти бабусі / дідуся розрахувати розмір потенційної пенсії», «зробити свій перший сексуальний досвід безпечним та приємним», «довести, що місцева бюджетна установа здійснює закупівлі за необґрунтовано завищеними цінами» тощо;

за можливістю – співпрацювати із колегами із закладу освіти (наприклад, проводити бінарні та/або інтегровані уроки) або зовнішніми експертами, відвідувати різноманітні інституції громади, аби прицільно ознайомлюватися зі специфікою їхнього функціонування;

всесторонньо заохочувати, зокрема і під час оцінювання, громадську участь учнівства у діяльності органів учнівського самоврядування та/або громадських організацій, лідерських шкіл, вишкочів або волонтерстві тощо.

Основна частина

<i>Очікувані результати навчання</i>	<i>Пропонований зміст курсу</i>	<i>Види навчальної діяльності</i>
10 клас		
Вступ		
<p>Визначає різницю між соціальною, культурною і економічною цінностями [12 СЗО 4.6.1-2]</p> <p>Визначає цінності та потреби, пов'язані з різними сферами життя, саморозвитку і самореалізації для створення моделі власного майбутнього [12 СЗО 4.6.1-1]</p> <p>Пояснює власну ієрархію цінностей і потреб, усвідомлює значущість суспільних цінностей [12 СЗО 4.6.1-3]</p> <p>Аналізує інформацію у різних медіа, зіставляє її та робить висновки щодо правдивості інформації з питань здоров'я, безпеки та добробуту [12 СЗО 4.2.1-1]</p>	<p>Добробут (благополуччя) як феномен. Життєва самоідентифікація; сенс, візія та місія життя. Проектування майбутнього.</p> <p>Як вимірюється добробут? Рівень добробуту мій, моєї громади та України.</p> <p>Соціальні проблеми держави та потреби людини: поточна ситуація та очікування.</p>	<p>Асоціативний куц «Що таке добробут?»</p> <p>Визначення понять: «сенс життя», «життєва візія», «життєва місія», «ідентичність».</p> <p>Аналіз медіатекстів – біографічних матеріалів та висловлювань візіонерів людства</p> <p>Складання ціннісного портфоліо</p> <p>Заповнення інструменту рефлексії «Колесо балансу»</p> <p>Мозковий штурм в командах та презентація ідей</p> <p>Створення колажу – коучингового інструменту «Дошка візуалізації»</p>
Тема 1. «Демографія та соціальний захист населення»		
<p>Сприймає вікові зміни організму як закономірний процес дорослішання [12 СЗО 3.2.1-1]</p> <p>Сприймає зміни організму і особливості стану здоров'я [12 СЗО 3.2.1-2]</p> <p>Читає, розуміє і аналізує науково-популярні тексти щодо змін організму людини відповідно до віку [12 СЗО 3.2.1-4]</p> <p>Аналізує та моделює втілення оптимальних стратегій безпечної поведінки [12 СЗО 1.1.2-2]</p>	<p>Демографічний склад населення. Вікова класифікація (біологічна, психологічна та юридична). Тривалість людського життя: історичний аспект та сьогодення. Дорослішання, ініціація, інфантильність. Відтворення населення та його типи. «Старіння населення» та депопуляція.</p> <p>Подружжя. Здорові (екологічні) стосунки та безпечний секс. Державна політика підтримки (стимулювання) та обмеження народжуваності. Євгеніка. Сім'я: повна,</p>	<p>Проведення та презентація мінідослідження на демографічну тематику (демографія родини / закладу освіти / класу).</p> <p>Створення та аналіз візуалізації основних демографічних показників (демографічна піраміда тощо).</p> <p>Storytelling.</p> <p>Аналіз медіатекстів щодо демографічної проблематики у світі та Україні.</p> <p>Рефлексія «Здорові (екологічні) стосунки»: аналіз кейсів.</p>

<p>Зіставляє прогнозовані та непрогнозовані життєві ситуації [12 СЗО 2.1.1-1]</p> <p>Визначає ймовірні соціальні ризики в умовах невизначеності [12 СЗО 2.1.1-2]</p> <p>Аналізує ризики виникнення складних життєвих обставин [12 СЗО 2.2.1-1]</p> <p>Визначає ймовірну модель розвитку небезпечних ситуацій та їх наслідків на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків [12 СЗО 2.2.2-1]</p> <p>Визначає ймовірні ризики в умовах невизначеності, зокрема втрати постійного джерела доходу [12 СЗО 2.1.1-2]</p> <p>Зіставляє прогнозовані та непрогнозовані життєві ситуації [12 СЗО 2.1.1-1]</p> <p>Аналізує інформацію у різних медіа щодо переваг та недоліків еміграції та імміграції, зіставляє її та робить висновки щодо її правдивості [12 СЗО 4.2.1-1]</p> <p>Обґрунтовує альтернативи міграційного вибору [12 СЗО 3.1.1-3]</p> <p>Обґрунтовує рішення щодо вибору стратегії поведінки для збереження власних безпеки, здоров'я та добробуту з урахуванням аналізу опрацьованої інформації та ймовірних моделей небезпечних ситуацій [12 СЗО 2.3.1-1]</p>	<p>Складні життєві обставини та соціально уразливі групи населення: малозабезпечені та бездомні особи, особи з інвалідністю, громадяни похилого віку, особи, які відбувають/ли покарання у місцях позбавлення волі. Класифікація та порядок надання соціальних послуг в Україні. Політика недискримінаційності та безбар'єрності. Університети «третього» / «золотого» віку та центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) у системі соціальної підтримки громадян.</p> <p>Безробіття як соціальний ризик та його класифікація. Державні політики сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць.</p> <p>Міграція населення: безповоротна і зворотна. Інтеграція та ізоляція мігрантів. Державна політика у сфері реінтеграції тимчасово окупованої території України, соціальні проблеми внутрішньо переміщених осіб (ВПО).</p>	<p>Складання витратної частини власного бюджету в умовах отримання мінімальних соціальних виплат.</p> <p>Складання інтелект-мапи «Складні життєві обставини».</p> <p>Театралізація / створення соціальної реклами «Допомога наготові» (про соціальні послуги, які надаються в Україні).</p> <p>Проектна робота «Концепт соціального підприємництва» (для осіб однієї із соціально уразливих груп населення).</p> <p>Аналіз кейсів, пов'язаних із безробіттям.</p> <p>Моделювання соціальних ситуацій (державної політики) щодо мінімізації / подолання безробіття.</p> <p>Створення алгоритму «Фінансова «подушка» або як діяти, якщо існує загроза втратити джерело доходу?»</p> <p>Перегляд та аналіз медіапродуктів на міграційну тематику, зокрема і ВПО.</p> <p>Створення інтелект-карти «Можливості та загрози багатоклітинних суспільств».</p> <p>Дебати на одну із тем: «Іммігранти несуть більше користі для суспільства, ніж загрози», «Освітня та трудова міграція є корисними», «Держава має обмежувати міграційну мобільність громадян», «Україна робить</p>
--	---	---

<p>Читає із розумінням документи, які гарантують права громадян, і вміє використовувати здобуті знання під час вирішення ситуацій, пов'язаних із здоров'ям, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1-3]</p> <p>Обирає безпечні моделі поведінки, зокрема під час працевлаштування / укладання угод [12 СЗО 2.4.1-2]</p>	<p>Злочини, пов'язані із експлуатацією людини: торгівля людьми та примусова праця, сексуальна експлуатація та примусова вагітність, втягнення у протиправну діяльність.</p>	<p>достатньо для успішної інтеграції ВПО у нових громадах».</p> <p>Аналіз медіатекстів з тематики злочинів, пов'язаних із експлуатацією людини.</p> <p>Формування практичних навичок запобігання торгівлі людьми через навчальні ігри від МОМ: «Щось пішло не так» / «Квест у коробці» / «Рожеві окуляри» / «Галопом по Європах» / «Ліза та її друзі подорожують світом».</p>
<p>Тема 2. «Освіта та наука, охорона здоров'я та культура»</p>		
<p>Аналізує пропозиції закладів освіти, їхню специфіку та критерії зарахування [12 СЗО 4.11.1-2]</p> <p>Створює власну освітню траєкторію [12 СЗО 4.1.2-3]</p> <p>Обґрунтовує необхідність вибору на користь навчання впродовж життя на основі життєвих прикладів та інформації з різних джерел [12 СЗО 4.1.1-1]</p> <p>Вміє знаходити мотивацію та виявляє гнучкість щодо власної діяльності та досягнення цілей в умовах швидких змін і складнощів [12 СЗО 4.6.2-3]</p> <p>Демонструє здатність навчатися спільно та автономно і самостійно організувати навчання [12 СЗО 4.1.1-2]</p> <p>Конструктивно сприймає зміни та ефективно адаптує свої плани і ресурси в умовах швидких змін як можливість нового рішення для задоволення своїх потреб [12 СЗО 4.6.2-2]</p>	<p>Освіта в Україні та світі: рівні та форми; тривалість, доступність, обов'язковість, безкоштовність та інклюзивність. Зміст освіти та людський капітал. Академічна добросовісність та фіктивний людський капітал. Індекс людського розвитку.</p> <p>Наука та культура як ідентифікатори суб'єктності та міжнародного авторитету держави. «Український код ідентичності» визнаних винаходів та мистецьких творів. Державна та приватна підтримка науки та культури: пітчінг, меценатство, фандрайзинг, грантинг.</p>	<p>Індивідуальна рефлексія «Мої очікування від траєкторії освіти і кар'єри».</p> <p>Аналіз тексту освітніх програм закладів вищої освіти (за обраною спеціальністю). Заповнення чек-листа співпадиння очікувань та можливостей освітньої програми.</p> <p>Складання CV та моделювання мініспівбесід (за допомогою тренінгового інструменту «Циферблат»).</p> <p>Аналіз медіатекстів з тематики винаходів та мистецьких творів вітчизняних науковців та митців, які здобули всесвітнє визнання.</p> <p>Моделювання пітчінгу / фандрайзинг-кампанії для учнівської ініціативи рівня закладу освіти або громади.</p>

<p>Застосовує інформацію щодо роботи інституцій у сфері охорони здоров'я та за потреби відповідально її застосовує [12 СЗО 1.1.1-2]</p> <p>Оцінює ймовірну вартість витрат на підтримання здоров'я та порівнює такі витрати з витратами на лікування і реабілітацію [12 СЗО 3.3.1-2]</p> <p>Здійснює моніторинг та аналіз інформації для прогнозування наслідків погіршення здоров'я [12 СЗО 2.2.1-3]</p> <p>Аналізує взаємодію факторів різноманітних життєвих ситуаціях [12 СЗО 2.2.1-2]</p> <p>Демонструє відповідальне ставлення до обрання рішень, які стосуються власного життя і здоров'я [12 СЗО 2.4.1-5]</p> <p>Володіє вміннями надання домедичної допомоги [12 СЗО 1.3.1-1]</p> <p>Визначає та пояснює інтереси людей з іншими переконаннями, зокрема пов'язані з реалізацією прав людини четвертого покоління (медичні та біоетичні права) [12 СЗО 1.2.2-1]</p> <p>Безпечно і конструктивно виявляє емоції, допомагає іншим під час травматичних та/або стресових ситуацій [12 СЗО 2.4.1-4]</p>	<p>Система охорони здоров'я та рівні медичної допомоги. Медична освіта, сімейний лікар та декларація із ним. Електронні системи охорони здоров'я. Соціально небезпечні хвороби та їхня профілактика. Безкоштовне медичне обслуговування, медичне страхування та приватна медицина.</p> <p>Трансплантація людських органів. Паліативна та хоспісна допомога. Відмова від реанімації. Евтаназія.</p>	<p>Аналіз нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я.</p> <p>Моделювання соціальних ситуацій (робота із електронними системами eHealth та Helsi.me, укладання декларації із лікарем, звернення до лікаря, надання першої домедичної допомоги). Практична робота «Скільки коштує бути здоровим?»</p> <p>Дебати на одну із тем: «Чи має первинна (вторинна, третинна) медицина бути безкоштовною для усіх?», «Чи має медичне страхування стати обов'язковим для громадян?», «Чи слід примусово проводити щорічні профілактичні медичні огляди громадян?»</p> <p>Storytelling / перегляд та аналіз інтерв'ю осіб, які заповіли свої органи для трансплантації / отримують паліативну або хоспісну допомогу. Моделювання поведінки під час прийняття горя (за Кюблер-Россом).</p> <p>Дебати на одну із тем: «Чи має в Україні бути легалізована евтаназія?», «Чи слід зробити донорство органів для дочасно померлим обов'язковим?», «Чи слід в Україні застосувати право на відмову від реабілітації?»</p>
---	--	---

<p>Моделює алгоритми звернення за консультацією щодо власного розвитку і здоров'я до компетентних фахівців [12 СЗО 3.2.1-3]</p> <p>Розпізнає та застосовує прийоми емоційної підтримки інших осіб у разі виникнення в них проблемних ситуацій (фізичних, психічних, соціальних) [12 СЗО 1.3.2-3]</p>	<p>Підтримка ментального здоров'я та запобігання суїцидам. Міжнародні, державні та громадські організації, які надають психосоціальну підтримку.</p>	<p>Мініпроект «Ти не сам!»: створення карти інституцій, які надають психосоціальну допомогу.</p> <p>Моделювання запитів, з якими можна звертатися до спеціалізованих інституцій.</p> <p><i>Потенціал для інтеграції з практичним психологом: проведення діагностичних методик.</i></p>
11 клас		
Тема 3. «Молодіжна та ветеранська політика»		
<p>Пояснює особистісну та суспільну цінність налагодження і підтримки стосунків і співпраці (зокрема серед молоді) на принципах рівності, довіри та взаємоповаги [12 СЗО 4.7.1-1]</p> <p>Аналізує та моделює втілення у власне життя оптимальних стратегій поведінки для досягнення добробуту у різних життєвих ситуаціях [12 СЗО 1.1.2-2]</p> <p>Розпізнає і реалізує нові можливості власного розвитку в законний спосіб на основі самостійного аналізу досвіду та отриманих уроків, зокрема через форми участі молоді [12 СЗО 4.3.1-2]</p> <p>Демонструє готовність виконувати різні командні ролі і завдання, об'єктивно оцінює власні сильні сторони, вміння, здібності щодо результативності командної роботи, зважаючи на обставини [12 СЗО 4.7.1-3]</p> <p>Демонструє вміння запобігати виникненню конфліктних ситуацій в команді, вирішує їх у разі виникнення, використовуючи ефективні методи [12 СЗО 4.7.1-2]</p>	<p>Молодь. Потреби молоді та їхнє дослідження. Молодіжна політика, заснована на підходах участі. Драбина участі Харта. Форми участі молоді: волонтерство, молодіжне громадське об'єднання та молодіжна рада. Молодіжний центр та молодіжний простір, молодіжний працівник.</p> <p>Молодіжне лідерство та командна робота. Молодіжні проекти. Міжнародні, державні та локальні ініціативи, спрямовані на розвиток та підтримку молоді.</p>	<p><i>Потенціал для інтеграції із молодіжним працівником / екскурсії до молодіжного центру (простору) громади.</i></p> <p>Мінідослідження «Потреби молоді громади».</p> <p>Опрацювання інструментів проектного менеджменту: «Дерево проблем», «5 Чому?».</p> <p>Створення та презентація проекту, пов'язаного із вирішенням однієї із важливих проблем молодіжної або ветеранської політики, політики пам'яті держави або громади.</p>

<p>Пояснює добродійну діяльність як вияв соціальної відповідальності та суспільно-корисної діяльності [12 СЗО 4.10.1-1]</p> <p>Розуміє і аналізує інформацію, записану (передану) в різний спосіб, виявляє приховану та очевидну інформацію [12 СЗО 4.2.1-3]</p> <p>Обґрунтовує роль громадянської активності та оборонної свідомості для особистого та суспільного добробуту [12 СЗО 1.1.2-3]</p> <p>Застосовує інформацію щодо роботи інституцій, які надають компетентну і фахову допомогу у сфері ветеранської політики [12 СЗО 1.1.1-2]</p> <p>Вміє застосовувати проактивні моделі поведінки в ситуаціях порушення прав людини, зокрема щодо захисників і захисниць України [12 СЗО 1.2.1-2]</p> <p>Запобігає виникненню ситуацій неповаги до прав людини, приниження гідності себе та інших осіб [12 СЗО 1.2.1-1]</p> <p>Розробляє добродійні проекти у сфері молодіжної, спортивної, ветеранської політики [12 СЗО 4.10.1-2]</p> <p>Аналізує інформацію у різних медіа щодо політики пам'яті як складової соціального добробуту та національної безпеки, зіставляє її та робить висновки щодо її правдивості [12 СЗО 4.2.1-1]</p>	<p>Державна політика у сферах молодіжної політики, фізичної культури і спорту, утвердження української національної та громадянської ідентичності.</p> <p>Ветерани-захисники України та напрямки ветеранської політики. Лікування та реабілітація ветеранів, соціальні гарантії та пільги. Ветеранський бізнес та спорт.</p> <p>Збереження та вшанування пам'яті учасників, жертв та подій російсько-української війни: меморіалізація та музеєфікація, комеморативні, мистецькі, дослідницькі, інформаційні та інші проекти.</p>	<p>Складання мапи молодіжної та спортивної інфраструктури громади (району). Симуляційна гра «Рада» (з тематики формування політики у сфері молодіжної, спортивної, ветеранської роботи, культури та / або мистецтва, гуманного поводження із тваринами).</p> <p>Створення інформаційного продукту (брошури, соціальної реклами тощо) соціальної послуги, яку можуть отримати захисники та захисниці, ветерани та ветеранки України.</p> <p>Мозковий штурм в командах та презентація ідей на тему: «Нові можливості соціальної підтримки захисників та захисниць, ветеранів та ветеранок України»</p> <p>Аналіз медіатекстів про вшанування пам'яті учасників, жертв та подій російсько-української війни на предмет фейків та маніпуляцій.</p> <p>Створення концепту проекту (перформативного, освітнього, мистецького витвору) із вшанування Героїв боротьби України у XXI столітті за незалежність.</p>
---	---	---

<p>Використовує підходи щодо уникнення небезпечного / шкідливого контенту і залучення до його поширення [12 СЗО 4.2.1-2]</p> <p>Вміє застосовувати ефективні стратегії керування емоціями, поведінкою та контролю власного емоційного стану [12 СЗО 4.4.1-2]</p> <p>Здійснює раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей на основі їх впливу на суспільний добробут [12 СЗО 4.5.1-1]</p> <p>Обґрунтовує оптимальні стратегії проактивної поведінки щодо збереження та вшанування пам'яті захисників і захисниць України як частини національної безпеки [12 СЗО 1.1.2-1]</p>		
Тема 4. «Зайнятість та особисті фінанси, доходи та видатки держави»		
<p>Розуміє, як формується винагорода за працю [12 СЗО 4.9.1-3]</p> <p>Розрізняє форми особистої зайнятості [12 СЗО 4.9.1-2]</p> <p>Аналізує власну поведінку та вміє оцінити наслідки в короткостроковій і тривалій перспективі для себе і для інших осіб, зокрема у формуванні життєвого капіталу та сфері зайнятості [12 СЗО 3.3.1-1]</p> <p>Обґрунтовує фінансові рішення і моделює обачливу економічну поведінку для досягнення цілей у законний спосіб на основі аналізу та застосування набутих знань [12 СЗО 4.9.1-1]</p> <p>Читає із розумінням документи, які гарантують права громадян (зокрема соціально-економічні та трудові), і вміє використовувати здобуті знання під час вирішення життєвих ситуацій [12 СЗО 1.2.1-3]</p>	<p>Економічно активне населення. Право на працю та його реалізація. Наймані працівники та самозайняті особи. Підприємництво. Податки з доходів фізичних осіб, єдиний соціальний внесок. Незадекларована праця та її шкода для держави та громадянина.</p> <p>Трудове законодавство України та соціально-правовий захист працівників. Особливості зайнятості неповнолітніх осіб. Соціальне страхування: у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та</p>	<p>Складання інтелект-карти «Наймані працівники та самозайняті особи».</p> <p>Аналіз нормативно-правових актів щодо підприємництва, зайнятості та оплати праці.</p> <p>Складання кар'єрного плану (кар'єрної мапи).</p> <p>Дебати на тему: «Незадекларована праця є виправданою для розвитку бізнесу / фінансового благополуччя громадянина».</p> <p>Аналіз нормативно-правових актів у сфері трудового законодавства.</p> <p>Моделювання шляху працевлаштування / започаткування підприємництва неповнолітньою особою.</p>

<p>Презентує стратегії безпечної поведінки у сфері працевлаштування та зайнятості, які ґрунтуються на знаннях, здобутих під час критичного сприймання інформації з різних джерел, зокрема законодавчих [12 СЗО 2.4.1-3]</p> <p>Прогнозує наслідки порушення правил техніки безпеки на робочому місці [12 СЗО 2.2.2-3]</p> <p>Застосовує інформацію щодо роботи інституцій, які надають компетентну і фахову допомогу у сфері зайнятості та соціального захисту населення [12 СЗО 1.1.1-2]</p> <p>Визначає алгоритм і моделює безпечну поведінку для запобігання виникненню небезпечних ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1-1]</p> <p>Презентує обрану стратегію власного способу життя та обґрунтовує її з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1-2]</p> <p>Розуміє і аналізує інформацію, викладену в різний спосіб, виявляє приховану та очевидну інформацію [12 СЗО 4.2.1-3]</p> <p>Використовує підходи щодо уникнення небезпечного / шкідливого / маніпулятивного контенту і залучення до його поширення [12 СЗО 4.2.1-2]</p> <p>Уміє розпізнавати приховану рекламу як комерційного, так і соціального характеру [12 СЗО 4.2.1-4]</p> <p>Оцінює важливий вплив відповідальної поведінки на власне життя і розвиток</p>	<p>професійного захворювання, пенсійне. Страховий стаж та вихід на пенсію, Пенсійний фонд та рівні пенсійної системи.</p> <p>Державний бюджет України та місцеві бюджети: джерела доходів (податкові, неподаткові та інші надходження) та використання коштів.</p> <p>Доброчесний бізнес та прозоре урядування. Вільний ринок та антимонопольне законодавство. Тіньова економіка, легалізація незаконних доходів та протидія їй. Запобігання та протидія корупції. Антикорупційні органи. Е-послуги та е-сервіси. Публічні закупівлі та електронна</p>	<p>Складання інтелект-карти «Соціальне страхування».</p> <p>Мозковий штурм в командах та презентація ідей «Як зробити умови праці безпечними та комфортними?»</p> <p>Робота із даними персонального кабінету застрахованої особи.</p> <p>Практична робота «Пенсійний калькулятор».</p> <p>Аналіз державного бюджету України та місцевих бюджетів громад України (у розрізі років та бюджетних програм).</p> <p>Симулювання складання бюджетів (засобами інструментів платформи «Ціна держави»).</p> <p>Критичний аналіз медіатекстів щодо соціальної та економічної політики України.</p> <p>Практична вправа «Недоотримані доходи: як корупція та зловживання владою руйнує економіку».</p> <p>Аналіз кейсів побутової та політичної корупції.</p> <p>Дебати на антикорупційну тематику.</p>
---	--	---

<p>суспільства в умовах сьогодення та майбутнього [12 СЗО 3.3.2-1]</p> <p>Оцінює наслідки недотримання етичних норм економічної поведінки та їх вплив на суспільство та державу [12 СЗО 4.8.1-2]</p> <p>Вміє вирізняти прийнятні та неприйнятні альтернативні рішення і ризики для добробуту держави, зокрема під час використання цифрових технологій [12 СЗО 3.1.1-2]</p> <p>Аналізує інформацію у різних медіа щодо економічної політики та фінансової безпеки України, зіставляє її та робить висновки щодо її правдивості [12 СЗО 4.2.1-1]</p> <p>Аналізує вияви відповідальної і безвідповідальної поведінки в соціальному, середовищі з урахуванням національних та особистих цінностей [12 СЗО 1.1.1-1]</p> <p>Обґрунтовує важливість збереження українських національних цінностей для забезпечення особистого та суспільного добробуту [12 СЗО 1.1.1-3]</p> <p>Здійснює раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей на основі їх впливу на добробут держави, суспільства та громадянина [12 СЗО 4.5.1-1]</p> <p>Оцінює вагомість норм соціально-економічної безпечної поведінки для власного життя та добробуту з урахуванням традицій, звичаїв, сучасних тенденцій як захисту власних інтересів, так і інших осіб [12 СЗО 3.3.2-2]</p>	<p>система Prozorro. Декларування доходів. Медіа та журналістські розслідування.</p> <p>Внутрішні та зовнішні запозичення. Міжнародні кредитори. Державний борг та його обслуговування і реструктуризація. Дефолт. Девальвація, інфляція, індексація.</p> <p>Взаємозв'язок видатків державного бюджету на гуманітарну сферу із благополуччям громадян. Патерналізм у соціальній політиці. Соціалізм та соціально орієнтована ринкова економіка. Субвенція та дотація.</p>	<p>Здійснення власного антикорупційного розслідування на основі відкритих даних про закупівлі та державні (місцеві) видатки. Симулювання добровільного декларування доходів громадян.</p> <p>Аналізує медіатексти щодо державного боргу України, його структури та обслуговування. Формування політик, які можуть бути впроваджені на вимогу міжнародних кредиторів.</p> <p>Проходження тесту на визначення політичних координат.</p> <p>Аналіз кейсів державної політики у сфері соціального захисту / забезпечення населення. Дебати на одну із тем: «Чи слід встановити податок на розкіш (багатство)?», «Чи слід скоротити тривалість відпусток, зокрема декретної?», «Чи слід відмовитися від мінімальних соціальних стандартів?», «Чи слід обмежити отримання соціальних послуг громадянами, які не сплачують n-тис грн. податкових нарахувань?»</p> <p>Проект зі складання мапи соціального та економічного розвитку регіонів України. Практична робота зі створення бюджету проекту для конкурсу із залучення гранту.</p>
--	---	---

<p>Визначає довгострокові цілі, складає та корегує плани дій для досягнення успіху і добробуту в умовах невизначеності та непередбачуваності [12 СЗО 4.3.1-1]</p> <p>Здійснює моніторинг та аналіз інформації для прогнозування наслідків небезпечних ситуацій [12 СЗО 2.2.1-3]</p>		
Тема 5. «Відповідальність за власне майбутнє»		
<p>Моделює поведінку, яка приносить користь і задоволення для здоров'я і життя, зважаючи на вплив зовнішніх факторів [12 СЗО 3.4.1-1]</p> <p>Уміє робити вибір на користь власного здоров'я і безпеки [12 СЗО 3.4.1-2]</p> <p>Аналізує та обґрунтовує альтернативи власних дій і рішень для забезпечення добробуту власного та суспільного [12 СЗО 3.1.1-1]</p> <p>Знає сучасні стратегії і тактики комунікації для порозуміння в спілкуванні [12 СЗО 4.4.1-1]</p> <p>Вміє застосовувати ефективні стратегії керування емоціями, поведінкою та контролю власного емоційного стану [12 СЗО 4.4.1-2]</p> <p>Ідентифікує способи запобігання виникненню конфліктних ситуацій і вирішення їх [12 СЗО 1.3.2-1]</p> <p>Оцінює ризики і надає допомогу іншим особам у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2-2]</p> <p>Аналізує прояви тиску та маніпуляцій і добирає способи протистояння таким проявам [12 СЗО 4.3.1-3]</p> <p>Застосовує техніки самопомоги в кризових і стресових ситуаціях [12 СЗО 1.3.1-3]</p>	<p>Цінності людини та моральна поведінка. Питання складного етичного вибору.</p> <p>Екологічна і токсична комунікація та взаємодія. Внутрішня і зовнішня опірність особистості та протидія сексуальному та психологічному насильству (аб'юз, газлайтинг, сталкінг, аутинг, віктимблеймінг).</p>	<p>Проходження «Ціннісного тесту» (за методологією «Змінотворців» тощо). Коригування ціннісного портфоліо, укладеного у 10-му класі. Мінідебати на одну із тем питань складного етичного вибору / написання есе.</p> <p>Аналіз кейсів, які розкривають приклади екологічної і токсичної комунікації та взаємодії. Моделювання життєвих ситуацій, пов'язаних із комунікацією із різними типами людей, розігрування діалогів. Практикування вправ / інструментів протидії психологічному та/або сексуальному насильству.</p>

<p>Оцінює власні можливості, здібності, знання, вміння, ресурси, потреби та обмеження [12 СЗО 4.11.1-1]</p> <p>Аналізує та оцінює власне хобі щодо користі, задоволення з урахуванням сприяння особистісному розвитку [12 СЗО 3.4.1-3]</p> <p>Планує різні варіанти освітньо-професійного шляху аналізуючи наслідки власних рішень [12 СЗО 4.11.1-3]</p> <p>Визначає пріоритети в різних сферах власної навчальної діяльності на основі самоаналізу і потреби в самореалізації [12 СЗО 4.1.2-1]</p> <p>Обирає доцільні інструменти та методи навчання, різноманітні способи розвитку своїх здатностей, пріоритетів і потреб [12 СЗО 4.1.2-2]</p> <p>Ставить чіткі цілі щодо власного майбутнього та вибудовує стратегії досягнення їх [12 СЗО 4.6.2-1]</p>	<p>Сильні сторони і зони особистісного зростання та їхній вплив на майбутнє. Філософія сродної праці, лагому, більдунгу, ікігая. Проектування майбутнього.</p>	<p>Проходження та інтерпретація тесту на визначення сильних сторін (наприклад, Big Five (OCEAN) або аналогів).</p> <p>Рефлексія способу життя, зайнятості та хобі.</p> <p>Аналіз кейсів досягнення життєвої мети та призначення візіонерами людства.</p> <p>Форсайт (сценарне прогнозування) власного майбутнього.</p>
--	--	--

Прикінцева частина

Рекомендуємо під час вивчення **Теми 1. «Демографія та соціальний захист населення»** використовувати дослідження у сфері демографії, міграції та оцінки якості життя Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України (<https://www.demography.org.ua/>), Інституту соціології НАН України (<https://isnasu.org.ua/>), Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка (<https://www.uisr.org.ua/>), Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова (<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsialna-polityka>), а також статистичні дані, узагальнені та оприлюднені Державною службою статистики України (<https://stat.gov.ua/uk>).

Реалізуючи заняття сексуальної освіти, рекомендуємо скористатися навчальними матеріалами, розробленими ГО «Дівчата»: навчально-методичним посібником «Комплексна сексуальна освіта» (автори – В. Мельничук, О. Флярковська, Ю. Спориш, А. Повх, О. Беленінік, А. Касілова-Бондарук, Д. Чекалова), якому надано гриф «Схвалено до використання в освітньому процесі», а також посібником-помічником для батьків та опікунів/-ок «Батьківство без стереотипів». Допоміжними інформаційними матеріалами у даній тематиці можуть слугувати дослідження аналітичного центру CEDOS «Сексуальна освіта в українських школах: чи є що покращувати?» та методичний посібник руху Teenergizer «Як підлітку говорити з підлітком про сексуальну освіту».

Розкриваючи тематику соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, рекомендуємо використовувати інформаційні матеріали, розміщені на Єдиній державній платформі про усиновлення та сімейні форми виховання (<https://www.dity.gov.ua/uk>).

Рекомендуємо у межах даного модулю опрацьовувати з учнівством нормативно-правові акти, які врегульовують питання соціального захисту громадян: Закони України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про соціальні послуги», «Про зайнятість населення», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про протидію торгівлі людьми», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», а також Порядок організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2026 року № 64, Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 року № 709), Порядок надання допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 року № 397, Набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів та набори послуг для основних

соціальних і демографічних груп населення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 року № 780, Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2023 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366 (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 року № 294-р).

У межах даного модулю рекомендуємо ознайомитися із діяльністю Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України (<https://www.msp.gov.ua/>), Національної соціальної сервісної служби України (<https://nssu.gov.ua/>), Пенсійного фонду України (<https://www.pfu.gov.ua/>), Державної служби зайнятості України (<https://www.dcz.gov.ua/>), Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмана України) (<https://ombudsman.gov.ua/>), Департаменту міграційної поліції Національної поліції України (<https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-migracijnoyi-policiyi-u-skladi-kriminalnoyi-policiyi>), територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та служб у справах дітей відповідних територіальних громад, а також із діяльністю Міжнародної організації з міграції (МОМ) та її українським представництвом (<https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom>).

Під час вивчення **Теми 2. «Освіта та наука, охорона здоров'я та культура»** рекомендуємо використовувати глобальну базу даних та звіти щодо розвитку людського капіталу (HDI) (<hdr.undp.org>). У межах вивчення тем модулю пропонуємо ознайомитися із електронною системою охорони здоров'я E-Health (<ehealth.gov.ua>), порталом ментального здоров'я (за ініціативи Першої Леді України Олени Зеленської) «Ти як?» (<howareu.com>), національною професійною лінією з підтримки та запобігання суїцидам Lifeline Ukraine (<lifelineukraine.com>), гарячою лінією громадської організації «Ла Страда-Україна» (<https://la-strada.org.ua/>), платформою фандрайзингу та краудфандингу Велика Ідея / Big Idea (<bigidea.com.ua>), освітніми платформами Prometheus та EdEra, на яких розміщено курси, зокрема безкоштовні на тематику доброчесності.

Рекомендуємо у межах даного модулю опрацювати з учнівством нормативно-правові акти, які врегульовують питання освіти та науки, охорони здоров'я та культури: Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про академічну доброчесність», «Про культуру», «Про Український культурний фонд», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про меценатство у сфері культури та мистецтва», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», «Про систему громадського здоров'я», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Основи законодавства України про охорону здоров'я, а також Порядок надання паліативної допомоги, затверджений наказом МОЗ України від 04 червня 2020 року № 1308, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 01 липня 2020

року за № 609/34892, [Наказ МОЗ України «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню»](#) від 13 грудня 2023 року № 2118, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25 січня 2024 року за № 126/41471.

У межах даного модулю рекомендуємо ознайомитися із діяльністю Міністерства освіти і науки України (mon.gov.ua), Міністерства охорони здоров'я (moz.gov.ua), Національної служби здоров'я України (nszu.gov.ua), Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (naqa.gov.ua), Українського культурного фонду (ucf.in.ua), Українського інституту (ui.org.ua), Національного фонду досліджень України (nrfu.org.ua), Центру громадського здоров'я (phc.org.ua), БФ «Таблеточки» (tabletochki.org), БФ «Свої» (svoyi.org.ua).

У межах **Теми 3. «Молодіжна та ветеранська політика»** рекомендуємо використати наступні навчально-методичні матеріали: [практичний посібник «Дослідження потреб молодих людей: крок за кроком»](#) (автори В. Безсмертна, Л. Кіндрат, О. Черних), [навчальний посібник для проведення навчання за Типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі»](#) (автори А. Донець, К. Зезюліна, Л. Лук'янова, О. Івасів, О. Арутюнян, Я. Романюк, О. Черних, Л. Кіндрат), [навчальний посібник «Що таке ветеранський простір та як його створити?»](#), [методичний посібник «Реінтеграція ветеранів з інвалідністю»](#) (автори А. Соцька, В. Олійник, Н. Гусак, С. Демко, Н. Головка, В. Чорнобровкіна, Ю. Акименко, Д. Мельник, Т. Сіренко, І. Лоюк, Т. Лялька), а також посібники, каталоги кращих практик та портфоліо молодіжної роботи, дослідження, розміщені у [бібліотеці програми «Молодіжний працівник»](#).

Реалізуючи заняття з молодіжної та ветеранської політики пропонуємо ознайомитися із діяльністю Міністерства молоді та спорту України (<https://mms.gov.ua/>), Міністерства у справах ветеранів України (<https://mva.gov.ua/>), Національної молодіжної ради України (<https://nycukraine.org/>), Всеукраїнського молодіжного центру (<https://www.auyc.org.ua/>), Українського інституту національної пам'яті (<https://uinp.gov.ua/>), Українського ветеранського фонду (<https://veteranfund.com.ua/>), Національного музею Революції Гідності (<https://www.maidanmuseum.org/>), а також інститутів та платформ громадянського суспільства та неурядових організацій: U-Report Україна (<https://ukraine.ureport.in/>), Erasmus+ Youth Ukraine (<https://erasmusplus.org.ua/opportunities/mozhlyvosti-dlya-individualnyh-osib/molodi/>), платформи електронної демократії E-DEM (<https://e-dem.ua/>), Української Волонтерської Служби (<https://volunteer.country/>), Української академії лідерства (<https://ual.ua/>), Національної скаутської організації України «Пласт» (<https://www.plast.org.ua/>), Всеукраїнського центру «Спорт для всіх» (<https://sportforall.gov.ua/>), СпівДії (<https://spivdiia.org.ua/>), Veteran Hub (<https://veteranhub.com.ua/>), Порталу Veteran Pro (<https://veteranpro.gov.ua/>), Invictus Games Ukraine (<https://invictusgames.in.ua/>), Платформи пам'яті

Меморіал (<https://www.victims.memorial/>), Архіву війни (<https://map.wararchive.in.ua/>), Книги пам'яті полеглих за Україну (<http://memorybook.org.ua/>).

Рекомендуємо у межах даного модулю опрацьовувати з учнівством нормативно-правові акти, які врегульовують питання молодіжної та ветеранської політики: Закони України «Про основні засади молодіжної політики», «Про утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Про волонтерську діяльність», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», а також Постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1014 «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду ми молодіжному центрі», від 18 грудня 2018 № 1198 «Про затвердження Типового положення про молодіжну раду», від 19 червня 2023 року № 652 «Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя», Концепцію державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030», схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2025 року № 840-р, Концепцію державної цільової програми з підтримки ветеранського підприємництва на 2026-2028 роки, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1343-р.

Під час **Теми 4. «Зайнятість та особисті фінанси, доходи та видатки держави»** пропонуємо використовувати в освітньому процесі такі навчально-методичні матеріали: навчально-методичний посібник із рекомендаціями щодо досягнення мети наскрізної змістовної лінії «Громадянська відповідальність» в частині формування нетерпимості до корупції та слідування доброчесним стратегіям поведінки «PROдоброчесність», Інструкцію з використання порталу «Відкритий бюджет» (автори В. Гарнай, С. Карелін, В. Таран, Г. Бабакішиєва, Г. Канєвський), результати досліджень Transparency International Ukraine (<https://ti-ukraine.org/research/>) та Київської школи економіки (KSE) (https://kse.ua/ua/doslidzhennya/?fbclid=IwAR3fOcDyx63sd4_LLgDrLSxB7L9xOgB-lnOZ-EWoEjNptsEFoaI5iRUIDDE).

Під час занять рекомендуємо використовувати інтерактивні платформи: «Ціна держави» (<https://cost.ua/>), який містить пенсійний та бізнес калькулятори, симулятори державного бюджету України, бюджету ОТГ, бюджету закладу освіти, «Відкритий бюджет» (<https://openbudget.gov.ua/>), сервіс «Пенсійний калькулятор» (е-портал Пенсійного фонду України <https://portal.pfu.gov.ua/>), портал публічних закупівель Prozorro (<https://prozorro.gov.ua/uk>), портал «Дія.Бізнес» (<https://business.diia.gov.ua/>), освітній курс «Підприємництво для школярів» (<https://osvita.diia.gov.ua/en/pidpryemnytstvo-dlya-shkolariv>), антикорупційну гру-розслідування «Слідство веде НАБУ» (<https://learn.nabu.gov.ua/>,

<https://study.ed-era.com/es/courses/course/6426>), портал журналістських розслідувань BIHUS (<https://bihus.info/>).

Реалізуючи заняття цієї теми пропонуємо ознайомитися із діяльністю Національного антикорупційного бюро України (<https://nabu.gov.ua/>), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (<https://sap.gov.ua/>), Вищого антикорупційного суду (<https://hcac.court.gov.ua/>), Бюро економічної безпеки України (<https://esbu.gov.ua/>), Антимонопольного комітету України (<https://amcu.gov.ua/>), Рахункової палати України (<https://rp.gov.ua/>), Державної податкової служби України (<https://tax.gov.ua/>), Державної служби фінансового моніторингу України (<https://fiu.gov.ua/>), Національного банку України, (<https://bank.gov.ua/>), Центру протидії корупції (<https://antikor.com.ua/>), Центру аналізу публічних фінансів та публічного управління KSE (<https://pfa.kse.ua/>), «Громадський контроль» (<https://gromcontrol.com.ua/>), «Слідство.Інфо» (<https://www.slidstvo.info/>), «Наші гроші» (<https://nashigroshi.org/>).

Рекомендуємо у межах даного модулю опрацювати з учнівством нормативно-правові акти, які врегульовують питання зайнятості та формування і реалізації бюджетної політики: [Кодекс законів про працю України](#), [Податковий кодекс України](#), [Бюджетний кодекс України](#), Закони України «Про Державний бюджет України» (на певний календарний рік), [«Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»](#), [«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»](#), [«Про запобігання корупції»](#), [«Про публічні закупівлі»](#), [«Про захист економічної конкуренції»](#), [«Про зайнятість населення»](#), Постанови Кабінету Міністрів України від 04 лютого 2023 року № 98 [«Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання грантів для створення або розвитку бізнесу»](#), від 17 липня 2013 року № 509 [«Про затвердження Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення»](#).

У межах **Теми 5. «Відповідальність за власне майбутнє»** пропонуємо використовувати такі навчально-методичні матеріали та відкриті цифрові ресурси: платформу «Розірви коло» (<https://rozirvykolo.org/>), онлайн-проект «КіберБезпека – твоя суперсила онлайн» (https://la-strada.org.ua/onlajn-navchannya?gad_source=1&gad_campaignid=20321006330&gbraid=0AAAAApok_KkFFH7f9pT8bD8bhvVkQlt2P&gclid=Cj0KCOiAyyvHLBhDIARIsAHxl6xqsyd7dIcg4He4CGILTH48GYYpGuIpgXq5S07CRscYARmBh9dNdDooaAjqrEALw_wcB), Тест на сильні сторони VIA Character (<https://www.viacharacter.org/character-strengths-via>), інтерактивний проєкт про здорові стосунки та розпізнавання емоційного насильства «Не дрібниці у стосунках» (<https://www.notrivia.com.ua/>), а також методичні матеріали UNICEF (https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions?gad_source=1&gad_campaignid=18461386736&gbraid=0AAAAABXIFH26OgdLOypz7GwTBsoa-kOOg&gclid=Cj0KCOiAyyvHLBhDIARIsAHxl6xqU4u8SRt-oVbvpI6ozOpirtDFQb6hf9S8L5re0Uq2igenrO21f50oaArMjEALw_wcB#parentskidsmilitary).

Під час Інтегрованого курсу слід впроваджувати формувальне (вчителем, само- і взаємооцінювання), поточне та підсумкове оцінювання відповідно до системи оцінювання, загальних критеріїв оцінювання та методичних рекомендацій, затверджених МОН України. Рекомендуємо акцент в оцінюванні здійснювати на формувальному оцінюванні: спільно з учнівством розробляти критерії оцінювання видів робіт, які реалізуються під час Інтегрованого курсу.